

2008. aastal teostatud taimekoosluste seire aruanne

Tellijaja: Põllumajandusuuringute Keskus

Töö teostaja: Pärändkoosluste Kaitse Ühing, Tsipe Aavik

Tartu, 2008

Kokkuvõte

2005. aastal alustati Eesti maaelu arengukava 2004-2006 raames makstava põllumajandusliku keskkonnatoetuse (mahepõllumajandus ja keskkonnasõbralik tootmine) taimestiku seirega. 2005. aastal kirjeldati kokku 30 mahepõllumajanduse (edaspidi MAHE, kui on mõeldud konkreetseid antud seirevalimis olevaid mahetootjaid) või keskkonnasõbraliku tootmisega (KST) tegeleva talu põlde ja põlluservi kolmes Eesti piirkonnas: Jõgeva- ja Tartumaal, Võrumaal ning Saaremaal. 2006. aastal seire valimit suurendati 36 tootja võrra ning lisati valimisse ka kontrollalad ehk põllumajandusliku keskkonnatoetuse kohustusega mitteliitunud tootjad (ÜPT). 2008. aasta suvel toimus kõikidel aladel kordusseire. Igal seirepõllul kirjeldati 15 1x1 m suuruse prooviruudu taimestikku (5 prooviruutu asusid põllul ning 5 põllu ühes ja 5 põllu teises servas). Käesoleva töö eesmärk oli: 1) analüüsida 2008. aasta andmete põhjal põldude ja põlluservade soontaimede mitmekesisust ja liigilist koosseisu, seda eeskätt erinevate toetusetüüpide ja maakondade lõikes; 2) võrdlevalt analüüsida baasandmeid (s.o. 2005. ja 2006. aastal kogutud andmed) 2008. aasta kordusseire andmetega.

2008. aastal kogutud andmete põlluruutude liiginimekiri sisaldas 127 liiki. Sarnaselt eelnevatele aastatele ilmnes ka 2008. aastal mahetootmise suhteliselt positiivne mõju põlluumbrohtude mitmekesisusele – nii summaarselt kui ka keskmise liigirikkuse e. väikeseskaalalise liigitiheduse poolest olid üldiselt mitmekesisemad MAHE põllud võrreldes KST ja ÜPT põldudega. Erinevus ei olnud küll iga maakonna siseselt analüüsides statistiliselt oluline, kuid trend oli ilmne. Positiivne trend oli olemas ka Saaremaal, kuigi 2006. aasta andmete analüüsi tulemusena ilmnes, et ÜPT ja MAHE põldude liigirikkus oli sarnane ja kohati MAHE põldudel isegi madalam. Mahetootmise positiivne mõju oli oodatav, kuna erinevalt KST ja ÜPT tootjatest ei või mahetootjad kasutada herbitsiide. Üldjuhul ÜPT ja KST põldude liigirikkuse ning summaarse liikide arvu poolest statistilist erinevust ei leitud. Üksnes Võrumaal võis täheldada selget trendi, kus mitmekesisus oli maksimaalne MAHE põldudel, keskmine KST põldudel ning väikseim ÜPT põldudel.

Sarnaselt eelnevatele aastatele ei täheldatud 2008. aastal erinevusi erinevalt majandatud põldude liigilises koosseisus. Põldude taimkattes olid valdavad liigid, mis on 1-aastase elutsükliga kohastunud põldude harimisest põhjustatud perioodiliste häiringutega. Kõige sagedasemad põlluumbrohud olid: põldkannike, põld-konnatatar, harilik kesalill, valge hanemalts, vesihein ja harilik piimalill. Invasiivsetest liikidest leiti tuulekaera.

Servaruutudes leiti 293 soontaimeliiki. Erinevalt varasemate aastate tulemustest ilmnes 2008. aastal erinevus ka MAHE, KST ja ÜPT toetust saavate tootjate põldude servade taimestiku mitmekesisuses: MAHE tootjate põlluservade väikeseskaalaline liigirikkus oli oluliselt kõrgem kui ÜPT põldude servades. KST põldude servade mitmekesisus jäi kahe eelpool mainitud toetusetüübiga võrreldes keskmisele tasemele. Seos ei olnud küll statistiliselt oluline maakondade siseselt analüüsides (küll aga peamõjuna üle kõikide maakondade), kuid seose suund oli suhteliselt sarnane kõikides maakondades, v.a. Jõgeva- ja Tartumaa, kus madalaim liigirikkus oli KST tootjate põlluservades. Ilmselt tuleneb mahetootmise positiivne mõju ka põlluservade taimestiku mitmekesisusele sarnaselt põllu umbrohtude mitmekesisusele pestitsiidide ja mineraalse väetise mittekasutamisest. 1-aastaste taimeliikide liigirikkuse suhe mitmeaastaste liikide arvu oli samuti madalam MAHE tootjate põlluservades, mis viitab stabiilsematele kasvukohatingimustele ning madalamale häiringule mahepõlluservades. Samas ei saa välistada, et osa positiivsest mõjust võib omistada ka ümbritsevale maastikule, sest üldjuhul paiknevad mahetootmisega tegelevad talud ka

EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007–2013 II TELJE PÜSIHINDAMINE

maastikuliselt mitmekesisemas piirkonnas, mis toetab põlluservade taimestiku mitmekesisuse kujunemist. Põlluservade liigirikkus erines ka maakonniti – Võrumaa ning Jõgeva- ja Tartumaa põlluservade keskmine liigirikkus oli oluliselt kõrgem kui Saaremaal. Üldjuhul peaks aluselistel muldadel, s.o. Saaremaal kasvama looduslikel põhjustel rohkem liike. Erinevus võib olla põhjustatud põlluservade majandamise traditsiooni erinevusest erinevates Eesti piirkondades. Näiteks, analüüsides põlluserva laiust ilmneb, et Saaremaal on keskmiselt ligi meeter laiemad põlluservad kui Jõgeva- ja Tartumaal ning Võrumaal. Kuna muid andmeid põlluservade kohta on siiski suhteliselt vähe, siis konkreetseid järeldusi ei ole Saaremaa põlluservade madalama taimestiku mitmekesisuse põhjuste kohta võimalik teha.

Põlluservade liigiline koosseis toetuste lõikes ei erinenud, kuid liigilist koosseisu mõjutas oluliselt põlluserva struktuur, peamiselt see, kas põlluservas olid puud-põõsad või oli tegu avatud servaga. Sarnaselt põldudele erines ka põlluservade liigiline koosseis märkimisväärselt maakondade lõikes. Kõige sagedasemad liigid põlluservades olid: harilik kerahein, harilik raudrohi, põldtimut, harilik võilill, harilik hiirehernes, harilik orashein, harilik puju. Kaitsealustest liikidest leiti põlluservas kahelehine käokeel (III katekooria); invasiivsetest liikidest tuulekaera ja ida-kitsehernest (söödagaleega).

Kahjuks ei olnud võimalik teostada maakondade ja meetmete lõikes põlluruutude taimestiku baasandmete ja 2008. aasta andmete võrdlust, kuna viljavahelduse tõttu ei kasvanud ligikaudu pooltel 2005. ja 2006. aastal seiratud põldudel teravili, mistõttu nendel põldudel seiret läbi viia ei saanud. Sellel põhjusel jäi põldude valim liiga väikseks, et statistilisi seoseid analüüsida. Meetmete lõikes analüüs üle kõikide maakondade näitas, et nii keskmine kui summaarne liigirikkus olid 2008. aastal kõrgemad kõikides toetustüüpides, seega võis pigem olla tegu aasta mõjuga, nt. ilm vms. faktorid, mitte toetuse mõjuga.

Aastatevaheline põlluservade taimestiku liigirikkuse võrdlus näitas, et nii MAHE tootjate kui KST tootjate põlluservade keskmine mitmekesisus oli 2008. aastal võrreldes baasandmetega madalam, kuigi statistiliselt oluline oli aastatevaheline erinevus üksnes Saaremaa puhul. Langustrend oli kõige tugevam KST tootmise puhul, märksa väiksem oli liigirikkuse langus MAHE tootjate põlluservades. ÜPT ehk nõ. kontrollalade põlluservade liigirikkus jäi aastate lõikes praktiliselt samaks, mis vihjab, et muutused keskkonnatoetusega liitunud tootjate põlluservades võivad olla tõepoolest tingitud tootmise mõjust mitte aastati varieeruvatest keskkonnatingimustest. Langustrend KST puhul võib olla seletatav pestitsiidide ulatuslikuma kasutamisega, samas mahetootmise puhul on pestitsiidide kasutus keelatud. Võimalik, et servade kvaliteet kasvukohana on keskkonnatoetuse taotlejate hulgas üldiselt langenud, ühe põhjusena servade üleskündmine või märkimisväärne kitsamaks muutmine. Paraku baasandemete kogumisel serva laiust ei kirjeldatud, seetõttu on ka seda järeldust raske kontrollida. Välitööl kirja pandud lisamärkustes on küll mitmel puhul välja toodud, et „põlluserva piiri on raske määratleda“ ning et puhuti on „serv väga kitsas“ ning seetõttu ruut ulatub otsapidi viljapõllule. MAHE ja KST põlluservade liigirikkuse langus võib peegeldada ka üldiselt põllumajanduse intensiivistumist viimastel aastatel. Samas aga ei muutunud põlluservade summaarne liigirikkus.